

Sisällissodan naiset – totuutta etsimässä

Tuulikki Pekkalainen: Susinartut ja pikku immet. Sisällissodan tuntemattomat naiset. Tammi 2011. 504 s.

Kun sisällissodasta tuli kuluneeksi 90 vuotta vuonna 2008, merkkivuosi näkyi alan tutkimuksessa. Muutaman vuoden aikana ilmestyi useita väitöskirjoja ja suuremmalle yleisölle tarkoitettuja tietokirjoja. Tällöin myös järjestettiin lukuisia näyttelyjä ja seminaareja eri puolilla Suomea. Uudet sisällissodatutkimukset osoittivat, että naiset, lapset, sodan kokemukset ja sodan muistaminen olivat tulleet tutkimuksen kohteiksi. Sisällissodatutkimusta ja samalla harrastusta on lisännyt Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokanta, joka on arkistolaitoksen sivustolla ja siten kätevästi kaikkien ulottuvilla. Sisällissota kiinnostaa myös aiheesta innostuneita harrastajia, jotka haluavat teoksissaan ennen kaikkea selvittää, mitä todella tapahtui ja oikaista ”vääriä” tietoja ja lukuja eli kertoa totuuden. Tähän joukkoon kuuluu myös Tuulikki Pekkalaisen kirja *Susinartut ja pikku immet – sisällissodan tuntemattomat naiset*, joka ilmestyi syksyllä 2011. Teoksen ensilehdillä Pekkalainen asettaa varsinaiseksi tutkimustehtäväkseen selvittää, miten punakaartissa olleisiin naisiin suhtauduttiin vankileireillä ja tuomioistuimissa.

Pekkalaisen teos on suurelle yleisölle tarkoitettu tietokirja, jota lukiessa herää monia julkaisupoliitikkaan ja tutkijan etiikkaan liittyviä kysymyksiä. Suomessa julkaitaan ja luetaan paljon tietokirjoja. Erityisesti Suomen historia ja sota-

historia ovat alueita, jotka vetoavat suureen yleisöön. Sotahistoria myy, ja näihin aiheisiin kustantajat tarttuvat herkästi. Lapset ja naiset tekevät aiheen vielä jännittävämmäksi. Näin ilmeisesti kävi teoksen *Susinartut ja pikku immet* kohdalla. Tiede- ja tietokirjan rajaa ei aina ole helppo vetää eikä se ole aina tarpeenkaan. Kuitenkin tällä hetkellä tieteellinen julkaisu toiminta on siirtymävaiheessa. Tutkijoita kannustetaan julkaisemaan englannin kielellä arvostetuissa kansainvälisissä aikakauskirjoissa. Kotimainen kaupallisen kustantajan julkaisema monografia ei tuo tutkijalle juurikaan akateemista arvostusta. Tiedekirjoittaminen siirtyy tulevaisuudessa yhä enemmän verkkoon. Tässä vaiheessa herääkin kysymys, mitä perinteisille tietokirjoille tapahtuu: ketkä jatkossa niitä kirjoittavat ja julkaisevat?

Tulevaisuudessa tutkimustyöhön tulee vaikuttamaan yhä enemmän lähteiden saatavuus. Uusi tekniikka ja digitointiprojektit tuovat lähteet kotikoneelle. Kansalliskirjaston ja Kansallisarkiston digitointiprojektit sekä Portti-käyttäjäpalvelu ja Astia-verkkopalvelu helpottavat aineistojen käyttöä. On kuitenkin tärkeää, että uudet järjestelmät eivät tarjoa oikotietä julkaisukäytäntöihin, joissa tutkimuksen ja lähdejulkaisun raja hämärtyy.

Susinartut ja pikku immet – sisällissodan tuntemattomat naiset on julkaisu, jonka lajityyppiä on tavallaan vaikea määrittellä. Kysymyksessä ei ole tutkimus mutta ei varsinaisesti tietokirjakaan. Takakanen mainosteksti kertoo, että kirjassa avataan asiakirjat ja tuodaan eteen tilanteet, joissa vangista yritetään puristaa irti tekojen vakavuus. Samoin takakansiteksti lupaa, että teos ensimmäisenä paljastaa Suomessa kuulustelijoiden, lausunnon antajien ja syyttäjien nimet. Pekkalainen on viettänyt paljon aikaa arkistoissa ja kirjastoissa ja etsinyt näitä tuntemattomia nai-

sia, omien sanojensa mukaan koonnut tiedon murusia. Teokseen on liitetty paljon alkuperäisaineistoja ja suoria referaatteja niistä. Samalla kirja kertoo hyvin tunteisiin vetoavasti niistä järkyttävistä tapahtumista, joita naiset ja lapset joutuivat vuonna 1918 vankileireillä kokemaan.

Pekkalaisen teoksen yhtenä lähtökohdana on oletus sisällissodan traumasta, jonka käsittelyyn ja purkamiseen hän haluaa antaa välineitä kertomalla naisten elämästä vankileireillä. Selvitystyön aloittamiseen on vaikuttanut myös käsitys, että sisällissodatutkimuksessa on vankileirien kohdalla tutkimusaukko, joka on paikattava. Loppusanoissa teoksen kirjoittaja myös kertoo halunneensa ”pyyhkiä pois häpeän toisin sanoen puhdistaa ja vapauttaa punaiset naiset” eli tutkimuskohteensa.

Teoksen ensimmäiselle sivulle on painettu runo, joka on kirjoitettu Hämeenlinnan vankilassa 24.5.1918. Runossa mainitaan kolmisenkymmentä huoneen numero seitsemän naisvankia. Tekijä mainitsee, että runo innoitti hänet etsimään tietoja näistä naisista. Idea oli ilman muuta mielenkiintoinen ja innostava, jopa suuria odotuksia herättävä. Pekkalainen halusi selvittää runon naisten kuten Aaltoskan, Lempin, Palmun Lyylin ja monien muiden kohtalot. Tämä olisikin ollut sinällään hyvä ja metodisesti haastava tutkimustehtävä. Näiden naisten elämän ja tarinoiden kautta olisi ollut mahdollista rakentaa synteesi vankileirien elämästä. Runo ”Sotavangit no 7” on kuitenkin saanut aikaan massiivisen harharetken, koska Pekkalainen on halunnut ladata mukaan kaiken mahdollisen, mitä on arkistoista löytänyt vankileirien naisista. Työ on siten paisunut lähes 500 sivun laajuiseksi kokoelmaksi naiskohtaloita, ilman loogista jäsentelyä.

Teoksen tärkeimmän lähdeaineiston muodostavat valtiorikos-

oikeuden ja valtiorikosylioikeuden aktit, joista tekijä on valinnut kohdehenkilöitä ja sitten kirjoittanut yhteenvetoja syyteistä, todistajalausunnoista ja oikeuskäsittelyistä. Samalla tekijä on laajasti kuvaillut omaa työprosessiaan ja vaikeuksia, joita selvitystyössä oli. Se, millaisten kriteerien mukaan juuri tietyt naiset päätyivät teoksen sivuille, ei selviä. Oman joukkonsa muodostavat alussa mainitun runon naiset, pienten lasten äidit ja kansanedustajat. Naisten ja heidän perheenjäsentensä tietoja on haettu Suomen Sotasurmat -tietokannasta ja seurakuntien arkistoista. Samoin Hämeenlinnan maakunta-arkistossa sijaitseva vankileirin arkisto on ollut laajalti käytössä. Pekkalainen on tehnyt paljon haastatteluja ja koonnut muistitietoa. Teoksesta voi havaita, että huhu ja monen kertojan kautta kulkenut muistelmahittaus ilman epäilyjä aikaisemman tutkimustiedon. Kirjoittajalle ominainen tapa on tehdä spekulatiivisia kysymyksiä ja arvailuja tapahtumista (esim. s. 65). Kirjan pitäisi kuitenkin vastata kysymyksiin eikä hämentää lukijaa spekulatiivilla. Esimerkiksi sivulla 52 todetaan: ”Tilastotiedon mukaan suurin osa teoittajista oli koulutettuja virkamiehiä, sivistyneistöön kuuluneita paikkakunnan virkamiehiä, maanomistajia ja valtaapitäviä. Koska tilastotiedot perustuvat suurelta osin muistitietoon, voidaan olettaa, että korkeassa asemassa olevat ovat jääneet paremmin mieleen kuin tavalliset rivimiehet”.

Teokseen on liitetty laaja liiteaineisto, joka ennen kaikkea lisää teoksen lähdejulkaisun luonnetta. Esimerkiksi liitteessä 4A on Hämeenlinnan vankileirin naistensaaraalan potilasluettelo kesältä 1918. Luettelossa mainitaan potilaiden nimi, ikä, kotikunta, ammatti ja diagnoosi. Laaja luettelo jää täysin irralliseksi, mutta on yksilön tietosuojan kannalta arveluttava. Potilastietojen ja diagnoosien

julkaiseminen on rajoitettua ja useissa tapauksissa luvanvaraista. Liiteaineistot näin julkaistuna voivat toimia tutkimusaineistona muille tutkijoille.

Tulevaisuudessa kustantajilta pitäisi voida edellyttää huomattavasti tiukempaa linjaa, mitä julkaistaan tietokirjana. Lisäksi kustannustoimittajan olisi tunnettava vastuunsa, ettei kirjoja päästetä keskeneräisinä maailmalle. Olisikin suositeltavaa, että kustantajat käyttäisivät laajemmin ulkopuolisia asiantuntijoita julkaisupäätöksiä tehdessään. Susinartut ja pikkummet -teoksen jälkeen tutkimukselle ja analyysille jäi vielä paljon työtä ja tilaa. Noin 500 sivusta huolimatta tutkimuskysymyksen vastaaminen jäi lukijan päättelykyvyn varaan. Jokaiselle, joka kirjaan tarttuu, tulee varmasti paha mieli kaikesta siitä kärsimyksestä, kurjuudesta, vankileirien tapahtumista ja kokemuksista, joita tähän teokseen kirjattiin. Vielä ei myöskään selvinnyt, mikä oli se totuus ja oikea tieto, jota lähdettiin etsimään.

MERVI KAARNINEN